

מערך אלימות - עדת הצופים התשס"ב

מקורות לעיון

מה זאת אלימות ולמה זה גורם?

"אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו, ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה, שני (דברים כ"ה ג') "לא יוסיף להכותו" אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק. אפילו להגביה ידו על חבירו אסור וכל המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו הרי זה רשע."

ישנם פתרונות אגרסיבים מה רצוי לעשות לבני אדם אלימים. באחד מספרי השות"ים (ספר כלבו סימן 10) הוא מביא שני דעות מה צריך לעשות עם אדם מכה:
'מכה את חבירו יבקש ממנו מחילה וילקה ולא יגביה עוד ידו על חבירו אבל רבינו פסק לכתות לו אגרופו'
לא כדי לנסות בבית!!!

חשוב להדגיש בפעולות שאלימות לא משתלמת (ניתן גם להשיג סיפורים בנושא).

במה זה בא לידי ביטוי:

אלימות מילולית:

”נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה” (תהלים פרק לד).

”רבי אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חברו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא”.

יחודו של האדם בדיבור. בבריאה יש סדר מדורג: דומם, צומח, חי, מדבר (מופיע בכוזרי). הדיבור הוא גילוי וביטוי של המחשבה, הרגש והחיוניות של האדם... האדם הבריא והשלם מתגלה בדיבורו. עצם דמות שיעור כומתו של האדם עצם יצירת האדם באמיתותו הנכונה והישרה מתגלה בטהרת הדיבור. הדיבור שייך ליסודיות מהות האדם. מכאן, החשיבות הגדולה של ערך דיבור האדם. ולהיפך הגדיעותא הנוראה של הדיבור הלא נכון. אם אדם גרם נזק לחברו, הוא יכול לשלם, ואם הוא גזל "והשיב את הגזלה אשר גזל" (ויקרא ה, כג). יותר חמור הוא שאדם גורם צער עלבון ועגמת נפש. פתגם ידוע אומר: מכה עוברת, מלה נשארת. מלה של עקיצה חודרת. במשלי נאמר: "המתלהל היורה זיקים חצים ומות, כן איש רימה את רעהו, ואמר: הלא משחק אני" (משלי כו, יח). בענייני נזקים אפשר להסתדר, אבל הסכנה היותר חמורה היא ביחסים הנפשיים בין אנשים, בהתנגשויות הרוחניות, ובהן צריך בכל תוקף, התפייסות וסילוק מחיצות. קלקול בכח הדבור הוא קלקול בעצמיותו של האדם. מלבד הפגיעה בחברו הוא גם רקבון והרס עצמיות האדם. (הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל)

”אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא: כל המספר לשון הרע - כאילו כפר בעיקר”
”כל המספר לשון הרע, אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולין לדור בעולם”
(ערכין דף טו:)

בעון נבלות פה צרות רבות, וגזירות קשות מתחדשות, ובחורי שונאי ישראל מתים, יתומים ואלמנות צועקין ואינן נענין (שבת לג).

ונדלים:

בל תשחית (ספר החינוך מצווה תקכט)
”לא תשחית את עצה” (דברים כ', יט)... וכמו כן, נכנס תחת זה הלאו שלא לעשות שום הפסד כגון: לשרוף או לקרוע בגד או לשבר כלי לבטלה. וכל ענינים אלו וכל כיוצא בהם שיהא בהם השחתה אמרו זכרונם לברכה תמיד בגמרא: "והא קעבר משום בל תשחית"... שורש המצווה ידוע,

שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר רע ומכל דבר השחתה. וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כוחם, ולא כן הרשעים אחיהם של מזיקין שמחים בהשחתת עולם והמה משחיתים את עצמם, במדה שאדם מודד בה מודדים לו כלומר בה הוא נדבק לעולם וכענין שכתוב: "שמח לאד לא ינקה רע" (משלי יז, ה) והחפץ בטוב ושמח בו נפשו בטוב תלין לעולם זה ידוע ומפורסם...

ודרך כלל אסרו ז"ל לעשות כל דבר של השחתה והמשחית שום דבר מתוך חמה אמרו עליו שהוא כעובד ע"ז, שכן דרכו של היצר הרע היום אומר לו עשה כן ואם יאמין אותו למחר יאמר לו לך עבוד ע"ז כלומר שכל אדם חייב לגעור ביצרו ולכבוש תאוותו עד שיגביר נפש המשכלת על נפש המתאוה עד שתהיה לה לאמה והיא גברת לעולם ועד".

אלימות מזיקה גם בצחוק:

שמואל ב פרק ב :

(יד) ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו ויאמר יואב יקמו :

(טו) ויקמו ויעברו במספר שנים עשר לבנימן ולאישי בשת בן שאול ושנים עשר מעבדי דוד :

(טז) ויחזקו איש בראש רעהו וחרבו בצד רעהו ויפלו ויקרא למקום ההוא חלקת הצרים אשר

בגבעון :

(יז) ותהי המלחמה קשה עד מאד

פירוש המלבי"ם ("דבר שמואלי") :

אבנר היה המתחיל והגורם לזה ותחלה היה דעתו רק לשחוק בלבד להראות כחם בהאבקם יחד...

תחלה לא היה דעתם ללחום בחרבות רק החזיקו איש בראש רעהו כדרך הנאבקים יחד ומזה

נצמח שתקעו כל אחד חרבו בצד רעהו עד שנפלו יחד.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נח עמוד ב

אמר ריש לקיש : המגביה ידו על חברו, אף על פי שלא הכהו - נקרא רשע, שנאמר יאמר לרשע

"למה תכה רעך" (שמות ב'), למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה, אף על פי שלא הכהו נקרא רשע.

נימוקי ר' מנחם מירזבורק

דין שמעון תפס את ראובן בגרונו ושלף סכיניו עליו ואמר ארוץ את גולגלתך, כל רבותיני שוין בזה

כל המגביה ידו על חברו נקר' רשע ופסול לעדות ולשבועה עד שיעשה תשובה הניכרת לרבותיני

ואע"פ שלא הכהו כ"ש שתפס בגרונו והרים אגרופו עליו לדוקרו בסכין ומלקין אותו :

יצר ואיפוק (מה גורם לאלימות?):

מה גורם לאדם לפעול באלימות?

1) ישנה אפשרות אחת של פריצת מתחים. בדרך כלל ילד קטן משתמש באלימות בגלל שקשה לו להביע את עצמו בדיבורים. בדרך כלל אחוז האלימות גבוה יותר בשכבות החלשות בגלל תסכול מתמשך או כדרך ביטוי.

2) נוכל לראות הרבה פעמים שאלימות באה בשל קנאה(ראה להלן במכה של רצח נשים ע"י בעליהם בזמן האחרון) או פשוט מתוך יצר ונדליסטי שנותן לאדם את הרצון להרוס.

המקרה הראשון של האלימות בעולם מתרחש בין קין והבל. שם נשאלת השאלה למה הם רבו? הפסוק עצמו די תמוהה :

"ויאמר קין אל הבל אחיו - ויהי בהיותם בשדה - ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו"
מה קין אמר להבל שגרם לו להרוג אותו? רש"י עונה על כך: "נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתגולל עליו להרגו" כלומר שהם התחילו לריב ואז היה לו "עילא" להרוג אותו. המדרשים מרחיבים על כך ומסבירים לנו על מה היה הריב:

"ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם וגו', על מה היו מדיינים? אמרו בואו ונחלק את העולם אחד נטל הקרקעות ואחד נטל את המטלטלין, דין אמר ארעא דאת קאים עליה דידי, ודין אמר מה דאת לביש דידי, דין אמר חלוץ, ודין אמר פרח, מתוך כך ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו, רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר שניהם נטלו את הקרקעות, ושניהן נטלו את המטלטלין, ועל מה היו מדיינים, אלא זה אומר בתחומי בית המקדש נבנה, וזה אומר בתחומי בהמ"ק נבנה, שנא' ויהי בהיותם בשדה, ואין שדה אלא בהמ"ק, היך מה דאת אמר (מיכה ג) ציון שדה תחרש, ומתוך כך (בראשית ד) ויקם קין אל הבל אחיו וגו', אמר רבי איבו... ועל מה היו מדיינים? אמר רבי הונא תאומה יתירה נולדה עם הבל זה אומר אני נוטלה שאני בכור, וזה אומר אני נוטלה שנולדה עמי, ומתוך כך ויקם קין."

בראשית רבה (וילנא) פרשה כב

המדרש מראה לנו שישנם מספר אופציות למה הם רבו ומה שמענין במדרש הוא ששלושת האפשרויות שהועלו הם שלושת הדברים שעליהם מתבסס כמעט כל ריב שמתפתח לאלימות: רכוש, דת, נשים. הקנאה ביניהם גרמה לאלימות.